

СРПСКО АРХЕОЛОШКО ДРУШТВО

Филозофски факултет, Чика Љубина 18-20, 11000 Београд, Србија, тел. 011 3206-220, 060 059-3426

SERBIAN ARCHAEOLOGICAL SOCIETY

Faculty of Philosophy, Čika Ljubina 18-20, 11000 Beograd, Serbia, tel. +381 11 3206220, +381 60 0593426

E-mail: srpsko.arheolosko.drustvo@gmail.com Web: arheologija.rs

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
МИНИСТАРСТВО КУЛТУРЕ И ИНФОРМИСАЊА

г-дин Владан Вукосављевић, министар
г-ђа Данијела Ванушић, помоћник министра
г-дин Дејан Масликовић, помоћник министра
Влајковићева 3
11000 Београд

УПРАВА ЗА ЗАЈЕДНИЧКЕ ДИРЕКЦИЈЕ
РЕПУБЛИЧКИХ ОРГАНА
ПИСАРНИЦА - 34

ПРИМЉЕНО: - 9 06- 2020

Орган	Орг. јед.	Број	Примљено	Број

предмет: израда археолошке мапе Републике Србије

Поштовани,

обраћамо Вам се поводом позива да се Министарству културе доставе подаци за израду археолошке мапе (бр. 633-00-349/2019-09 од 13.05.2020. и 25.05.2020.), који је упућен свим институцијама које врше археолошка истраживања на територији Републике Србије (заводима за заштиту споменика културе, музејима, институтима, факултету).

Иако Српско археолошко друштво није институција која врши археолошка истраживања, нама се, као струковном удружењу, поводом примљеног дописа обратио велики број колегиница и колега ради консултација око начина на који је приступљено изради археолошке мапе.

Прављење археолошке мапе је веома важан посао, који би као неке од крајњих исхода требао да има обједињавање валидних података о свим до сада познатим археолошким локалитетима у Србији, са циљем унапређења заштите археолошког наслеђа.

Допис и садржај табеле у коју треба да буду унети тражени подаци, који су од стране Министарства културе и информисања послати институцијама, не указују да је послу израде археолошке мапе приступљено на начин који би могао да обезбеди ваљано обављање тог посла, а стиче се утисак да су изостале и темељне консултације са стручњацима из области археологије.

Већ увидом у послати допис и табелу коју треба попунити, уочава се више техничких недостатака:

- Тражени подаци о координатама и бројевима катастарских парцела не постоје за око 80% регистрованих археолошких локалитета у Србији.

- Не постоји рубрика за навођење правног статуса заштите налазишта (утврђено за културно добро, евидентирано, регистровано)

- Не постоји рубрика за навођење категорије заштите (културно добро, к.д. од великог значаја, к.д. од изузетног значаја, археолошко налазиште на листи Светске културне баштине)

- Није јасно дефинисано да ли се у рубрику за катастарке парцеле уноси само простор уже зоне археолошког налазишта или и зоне заштићене околине археолошког налазишта

- Није јасно дефинисано да ли се и на који начин у предметну табелу уносе археолошки локалитети у саставу других непокретних културних добара (споменици културе и знаменита места попут утврђења, цркава, манастира као и места битака).

- Недостаје рубрика за уношење назива насељеног места, јединице локалне самоуправе као и управног округа где се налази археолошки локалитет

- Није установљен јединствени систем за навођење координата који треба користити

- Није јасно која је сврха уношења координата "центра сонде". За већину до пре неколико година вођених ископавања није дефинисан положај сонди у односу на државну мрежу. Велики број археолошких ископавања се обавља по квадратној мрежи и на већим површинама. Уношење оваквих података је мукотрпан и дуготрајан процес сам по себи, поред тога што није јасна његова сврсисходност

- Недостаје рубрика да ли је археолошки локалитет ископан или не или је само рекогносциран

- Не постоји јасно наведен рок за достављање података (ни у једном од два послата дописа)

- Не постоји рубрика у којој би се навело која институција доставља податке (пожељно и обрађивач), што ће довести до преклапања података у великом броју случајева (неке локалитете истраживале су 2, 3 па и 4 различите институције)

- Захтев да се доставе подаци о свим познатим локалитетима „у што краћем року“ крајње је нереалан, и указује на непознавање стања података који су о локалитетима прикупљани, као и о капацитетима институција заштите културног наслеђа у Србији (кадровским, технолошким, финансијским).

Посебно је онеспокојавајућа информација да су колеге на питања у вези са подацима траженим за потребе израде археолошке мапе, која су постављали особама задуженим за контакт у министарству, добијале и одговор да ће се „све решавати у ходу“. Израда археолошке мапе/карте је велик и захтеван пројекат који подразумева јасан и транспарентан процес темељног планирања и студиозног рада, у чије све сегменте морају бити укључени стручњаци из области археологије. Такав процес не би смео да зависи од „решавања у ходу“.

Приступ који је тренутно примењен указује да раду на изради археолошке мапе није приступљено на начин који може да обезбеди квалитетан резултат. Захтев за достављањем података за које се могло знати да их није могуће прибавити, као и изостављање других важних података у том упиту, већ смо истакли као индикативан. Међутим, такав захтев намеће и питање - на основу чега ће се пројектовати софтвер у који ће се подаци уносити, имајући у виду наведене мањкавости?

Због тога Вам скрећемо пажњу на неопходност поступног и унапред планираног и договореног рада на изради археолошке мапе/карте, у коме нема места решавању проблема у ходу, јер далеко је делотворније и јефтиније све испланирати унапред. Археологија као струка у Србији има и знања и капацитета да својим ангажманом помогне у таквом планирању.

Такође би требало имати на уму да израда јединственог софтверског решења археолошке мапе (предвиђена *Стратегијом развоја културе Републике Србије од 2020. до 2029. године*, тачка 5.2.3. Акционог плана исте) представља само један од корака у процесу њене израде. Јединствени софтвер је једна од кључних ствари, али њему треба да претходе одређене припремне радње, а потоње уношење података у њега директно је зависно од циљаног рада на ревизионим рекогносцирањима наредних година. Ни у једном од тих послова не сме се искључити археолошка јавност, односно стручњаци и институције.

Посао израде археолошке мапе Србије подразумевао би, укратко, неколико неопходних корака, и предлажемо следеће:

- Јасно и потпуно обавештавање свих институција које се баве археолошким наслеђем и археолошким истраживањима о одлуци о изради археолошке мапе, са навођењем циљева тог посла

- Успостављање прецизне методологије рада, акционог плана, установаљавање нивоа одговорности учесника и начина протока информација током израде мапе

- Дефинисати начин координације надлежних установа: музеја, завода и научних установа

- Дефинисати улогу надлежних установа заштите у читавом процесу, као и методологију археолошких рекогносцирања која ће уз одговарајућу научну валоризацију произвести податке неопходне за инкорпорацију регистрованих археолошких локалитета у систем заштите непокретног културног наслеђа

- Дефинисати оквир за формирање листе угрожених археолошких налазишта и локалитета, који би омогућио благовремену реакцију надлежних установа са циљем ефикасније заштите археолошког наслеђа

- Временско и финансијско капацитирање реализације целокупног пројекта, где се као крајњи циљ узима унос података за све познате археолошке локалитете, након чега ће се њено допуњавање новим подацим вршити у оквирима редовних делатности институција.

- Одређивање података који ће се о археолошким локалитетима уносити у базу података и критеријума за њихово прикупљање

- Одређивање степена јавности података, нивоа приступа, односно доступности података унетих у археолошку мапу

- Креирање базе података и њено повезивање са одговарајућим ГИС софтвером уз предвиђање тест фазе исте пре почетка оперативног коришћења

- Попуњавање базе података уз обезбеђени механизам стручне верификације валидности података (подразумева најпре унос података о локалитетима за које постоје комплетни подаци, потом и за оне који би пристизали са ревизионих рекогносцирања)

- Истовремено са почетком рада на изради археолошке мапе започињање са интензивном кампањом ревизионих рекогносцирања на подручју целе Србије ради комплетирања података о свим познатим локалитетима. Без ревизионих рекогносцирања израду археолошке мапу није могуће обавити.

- Обезбедити сигуран модел вишегодишњег финансирања, јер израда археолошке карте је сложен, захтеван и дуготрајан посао.

На тај начин би се са уносом првих података у базу могло почети веома брзо, а читав посао (са ревизионим рекогносцирањима и уносом тих података) би могао да буде окончан за 3 до 5 година. Само на тај начин осмишљен и обављен посао би био комплетан, обезбедили би се услови за бољу заштиту археолошких локалитета, али и за боље и ефикасније планирање инфраструктурних и грађевинских радова. Било какво скраћивање тог процеса водило би мањкавој археолошкој карти, а њена мањкавост би

за последицу имала nanoшење штете археолошком наслеђу и повећавање трошкова инвеститора при инфраструктурним и грађевинским радовима.

Морамо истаћи да традиција археолошких истраживања у Србији, а тиме и прикупљања података о археолошким локалитетима, сеже до средине XIX столећа. Информације које су прикупљане о локалитетима разликују се од деценије до деценије. Тако су за многе локалитете, чији су подаци прикупљани током претходних пројеката израде археолошке карте (1950-их и од 1980-их), локације бележене на следеће начине: описно (нпр. њива Пере Живића, подно брда Кик и сл); на војним картама различитих размера на основу тренутне процене позиције од стране истраживача; одређивањем координата компасом и угломером (у троуглу грешке од 50-ак и више метара). Позиције за више од 80% археолошких локалитета у Србији (од укупно око 20.000 регистрованих) одређиване су на неки од три наведена начина, а томе треба додати и да поуздани подаци о катастарским парцелама на којима се ти локалити налазе такође не постоје. Обавеза навођења координата локалитета и катастарских парцела на којима се он налази уведена је 2006. године, а оперативно се јавно доступним подацима о катастарским парцелама преко интернета може приступити тек од пре неколико година.

Данас се подаци о координатам и катастарским парцелама, услед напретка технологије и јавне доступности података из катастра могу прибавити, али је неопходно најпре извршити проверу стања на терену (ревизиона рекогносцирања), ради обезбеђења валидности тих података.

При томе треба водити рачуна и о опасностима које јавно обзнањивање позиција локалитета носи. Јавно доступне информације о позицијама локалитета практично на сваком од њих исцртавају мету за дивље трагаче, чак и уколико се постигне знатно оснаживање институција заштите културног наслеђа.

Присутна је и неопходност оснаживања кадровских капацитета институција, што је министарство и предвидело у недавно израђеним нацртима закона о културном наслеђу. У Србији постоје Републички и 12 регионалних и градских завода за заштиту споменика културе, који су непосредно задужени за заштиту непокретног културног наслеђа. Поред великих проблема код финансирања регионалних и градских завода, што је ексалирало након 2003. године, у њима је запослено свега 22 археолога (од тога четири у Републичком). У чак осам завода ради само по један (1) археолог, у по два су два или три археолога. На територијама појединих завода налази се и по више хиљада регистрованих археолошких локалитета, па се од тих институције не може очекивати добијање тражених информација „у што краћем року“. У музејима у Србији ради око 100 археолога, и још око 100 је запослено у научним и високообразовним институцијама.

Ревизиона археолошка рекогносцирања су у сваком случају неопходна у процесу израде археолошке мапе/карте, и она би подразумевала неколико предуслова:

- Установљавање приоритета у финансирању од стране Министарства културе и информисања за ревизиона рекогносцирања која се одвијају у оквиру претходно установљеног плана израде археолошке мапе/карте

- Ангажман што већег броја археолога запослених у институцијама, али и знатног броја колегиница и колега који су без сталног запослења.

- Коришћење постојеће мреже територијално надлежних институција заштите за осигурање сигурног протока, верификације и обједињавања прикупљених информација

Израда археолошке мапе је у сваком смислу и у свакој земљи капиталан пројекат, а Српско Археолошко Друштво поздравља иницијативу да се приступи њеној изради и стоји на располагању да се ова иницијатива и реализује. Такав подухват изискује велики рад стручњака различитих профила, у кабинету и на терену, али пре свега и изнад свих подразумева рад археолога. Уколико се у том послу на прави начин не ангажује струка, у смислу археолошке и струке заштите културних добара, ваљана археолошка карта не може бити израђена.

За потребе израде археолошке мапе/карте неопходно је формирати радно тело састављено од представника више институција које се баве археолошким истраживањима и заштитом археолошког наслеђа, а које би организовало и координирало читав процес рада. Истакли бисмо да је такав модел рада Српско археолошко друштво предлагало министарству још пре петнаестак година, и то након сагледавања капацитета, надлежности и територијалног распореда институција. Посао израде археолошке мапе у свим земљама у окружењу, а и шире, водили су археолози, уз додатно ангажовање и подршку стручњака других неопходних профила. Није нам познато да је у било којој другој земљи посао израде археолошке карте био организован на другачији начин, и Србија не би смела да постане први изузетак.

Искрено се надамо да ћете размотрити наш допис, као и да ћете увидети неопходност детаљног интерсекторског планирања у послу израде археолошке мапе, као и адекватно ангажовање археолога у свим фазама рада на том послу.

Стојимо вам на располагању за сваки вид помоћи и сарадње који би могао да помогне у планирању и изради што боље археолошке карте Србије.

Београд, 09.06.2020.

Adam N. Crnobrnja

др Адам Н. Црнобрња
председник
Српско археолошко друштво